

ARTICULA

Artimagazine voor en van Artileden

De Pop Life Exhibition wordt ingericht.

foto Josje Crince Le Roy

'REURING CREËREN'

MIEKE PRINSE AAN HET ROER VAN ARTI

Van zelfstandig ondernemer naar een vaste baan, dat was niet wat Mieke Prinse, de nieuwe directeur van Arti, als haar volgende stap zag. Toch zette ze die, toen ze eenmaal gewezen was op de vacature en begreep welke kansen er voor haar liggen in Arti.

tekst Camiel Hamans
foto's Miriam van Praag

Mieke Prinses loopbaan begon in het zuiden, waar ze in het Brabantse Raamsdonk geboren en getogen is. Na een propedeuse Letteren in Tilburg zakte ze af naar Maastricht, omdat je daar het bredere vak Cultuurwetenschappen kon studeren. Toen ze zich daar eenmaal goed gesetteld had, stak ze zelfs de grens over om in Hasselt bij *Het Belang van Limburg*, dé krant van Belgisch Limburg, vier maanden stage te lopen. Voor haar masterstudie Literatuurwetenschap trok Mieke naar Nijmegen, terwijl ze ondertussen bij de gerenommeerde Boekhandel Heinen in 's-Hertogenbosch werkte. Na haar studie nam Mieke in Tilburg een vaste baan aan bij wat nu Kunstloc Brabant heet, een Brabant-wijde organisatie die tot doel heeft kunst en cultuur in Noord-Brabant te bevorderen en die onder andere bemiddelt tussen kunstenaars en opdrachtgevers.

'De geschiedenis van Arti en van het monumentale pand trekt me.'

'De eerste plannen zijn er al.'

Miekes portefeuille omvatte kunst in de openbare ruimte, dus het leggen van contact tussen gemeenten, eigenaars of bestuurders van landgoederen, kastelen, versterkingen en forten en beeldende kunstenaars die daar graag installaties bouwen of er objecten en beelden willen plaatsen. Toen de instelling steeds ambtelijker en bureaucratischer ging werken, is Mieke vertrokken. Ze was een aantal jaar daarvoor al verhuisd naar Amsterdam, 'vanwege de cultuur', zoals ze zelf zegt.

Bereik

In Amsterdam vestigde ze zich als zelfstandig ondernemer, aanvankelijk vooral actief op het voor haar bekende terrein van beeldende kunst in de openbare ruimte, maar het werkkterrein breidde zich snel uit naar projecten op bijzondere locaties, vooral erfgoedplekken. Van het een kwam het ander. De projecten groeiden en Miekes werkkterrein verlegde zich naar het zakelijk en productioneel leiden van performances, buitentheater en muziektheater. Haar oude liefde de letteren vond ze terug in de organisatie van de Jan Hanlo Essayprijs. Toen de vacature bij Arti op haar weg kwam, realiseerde Mieke zich dat ze eigenlijk al een tijd op zoek was naar een plek waar ze meer mensen kan bereiken. 'Als je maar twee dagen in de week bezig bent met een activiteit, dan lukt je dat niet. Bovendien trekt de geschiedenis van Arti en van het monumentale pand me.

Dat zoiets voor, door en met kunstenaars tot stand gebracht is, dat vind ik heel bijzonder.'

Vereniging

'Ik realiseer me dat de verenigingsstructuur haar eigen wetmatigheden kent en eigen problemen met zich meebrengt. Maar dat is niet nieuw voor me. Ik ben betrokken geweest bij projecten op het WG-terrein en in Tetterode. Dat zijn ook verenigingen. Bovendien ben ik voorzitter van een VVE met meer dan honderd leden. Aan tegenstrijdige meningen en belangen ben ik dus wel gewend. Dat ik me ook met de horeca moet bezighouden is iets nieuws, maar ik word gesteund door goede mensen. Met de verbouwing eveneens. Arti is in zee gegaan met architecten die heel ervaren zijn op dit terrein en die ook verstand hebben van fondsenwerving. Dat komt dus vast goed.'

Vrijdag

'Arti voelt als een warm bad voor mij. Vrijwel iedereen die ik in de eerste weken ben tegengekomen, stelt zich positief op en wil met mij zijn schouders eronder zetten. In de allereerste week dat ik hier was, organiseerde *Articula* op vrijdagmiddag de presentatie van een boek van oudgedienden Frans Lasès en Peter van Hugten. De sociëteit was afgeladen, er kon geen mens meer bij. Er speelde een jazzband, er werd gespeecht en gesigneerd. 's Avonds was er

de opening van 'What My Hands Know' en toen zat het huis boordevol jonge mensen en de sfeer was even opwindend als die middag. Dat laat zien wat Arti is en hoe Arti kan zijn.'

'Het is nog te vroeg voor grootse plannen. Bovendien wordt het geen onewomanshow, maar een zaak van overleg en samenwerken met de commissies en collega's. Maar een enkele activiteit ben ik al aan het optuigen. Ik wil van de vrijdagden iets bijzonders maken, activiteiten boven en beneden, lezingen, muziek, dans, openingen van tentoonstellingen, zodat het huis vol is en iedereen het erover heeft dat je daarbij moet zijn. Op die manier hoop ik niet alleen de vaste Artigangers, maar ook nieuwe groepen te bereiken, zodat die zich hier thuis gaan voelen en meedoen.'

Braziliaans

'Door reuring te creëren wil ik mensen nieuwsgierig maken, ook jongere kunstenaars. De eerste plannen zijn er al. Filmmaker en Artlid Frederieke Jochems was in Rio de Janeiro en las daar het boek *Braziliaanse brieven* van schrijver en vertaler August Willemsen (1936-2007), in zijn dagen een vermaard bezoeker van de sociëteit. Het inspireerde haar tot een zoektocht naar de ware August. Ze wilde weten wat hem naar dit immense land dreef en wat hij in Nederland ontvluchtte. Het resultaat is de film *August Willemsen, de bladzij en de werkelijkheid*. Op 14 april gaan we die film in Arti vertonen, er komt een gesprek met Frederieke en een stand van Java Bookshop met boeken van August Willemsen. Chef-kok Bert Ham en zijn team zorgen voor een dagschotel met een Braziliaans tintje. Er komt live Braziliaanse

muziek en er kan Braziliaans gedanst en gedronken worden.'

'Met Jeroen Fransen denk ik na over een Vrijheidsmaaltijd op 5 mei en op 30 juni herdenken we de pas overleden Theo Kley feestelijk en fleurig. Hij was de laatst overgeblevene van het Eksooties Kietsj Konservatoriejum, van het Deskundologische Laboratorium en van de Insekten Sekte, allemaal uit de Provojaran, en medegrondlegger van kunstenaarsvrijhaven Ruigoord. Zo'n figuur verdient het om met kleur en opgewektheid herdacht te worden. Dat is een sfeer die ik graag om me heen wil zien in Arti: in vrolijkheid en in gezamenlijkheid met veel mensen mooie en bijzondere dingen doen.'

'Arti voelt als een warm bad voor mij.'

RONDOM HET ROKIN

SOLDATEN

In de metro zat iedereen diep verzonken op zijn telefoon te turen. Behalve een warm ingepakt gezinnetje naast mij. Een keurig gekapt jongetje, ingeklemd tussen zijn moeder en zijn vader. Hij hield een knoestige stok in zijn knuist, eigenlijk meer een knuppel. De vader sprak hem toe op een onderhoudende toon en met veel armgebaren in een taal die ik niet verstond. Een Slavische taal. Af en toe hoorde ik iets wat op Kiev of Kyiv leek. Waarschijnlijk Oekraïens. Het moest een onderhoudend verhaal zijn, want de jongen sloeg zo nu en dan enthousiast op de vloer.

Wat moest hij met die stok? Had hij die meegenomen voor ze aan hun vlucht begonnen? In Amsterdam vond je dergelijke stokken niet. En had hij niets anders mee kunnen nemen? Geen brandweerauto? Geen autopod? Geen playstation? Geen poes of konijn? En hoe kon die vader hier zijn? Was die niet opgeroepen voor dienst aan het front? Hij was beslist nog geen zestig jaar oud.

Plotseling, toen zijn vader even pauzeerde, stond het jongetje op en begon heen en weer te marcheren. Na een paar keer zo te hebben geparadeerd hield hij voor mij halt, schouderde zijn stok, keek mij strak aan en zei zoiets als 'Slava Oekraïni'. Zoveel wist ik er nog wel van af dat dit 'Glorie aan Oekraïne' betekende.

Ik wist niets te antwoorden, en kon niets anders verzinnen dan te salueren.

Hij schaterde het uit en ging snel weer tussen zijn vader en zijn moeder zitten.

Bij de halte Rokin maakten ze aanstalten om uit te stappen.

Pas toen zag ik onder de broekspijp van de vader het metalen stuk van een prothese.

illustratie Peter van Hugten

Roelof van Gelder

EXPOSEREN IN PARIJS

Family Affairs #8 een dagboekverslag

In 1980, nadat hij in Frankrijk zijn vrouw Frédérique had leren kennen, vestigde Hans Bouman zich als kunstenaar in Parijs en in 1998 begon daar het verhaal van *Family Affairs*. De drie beeldend kunstenaars en familieleden Margreet Bouman, Hans Bouman en Ronald Ruseler exposeerden toen voor de eerste keer gezamenlijk in Galerie Kiron. Er kwam daarop snel een vervolg in het Provinciehuis te Haarlem, hun geboortestad. Daarna hebben zij regelmatig tentoonstellingen in Frankrijk en Nederland gemaakt, naast hun eigen carrières in het binnen- en buitenland.

tekst en foto's Ronald Ruseler

Een blik in de etalage.

Hans Bouman, Margreet Bouman en Ronald Ruseler voor de galerie.

Tijdens de lockdown van 2021 nodigde Hans zijn zuster en zwager uit om aan een nieuw gezamenlijk project te werken in zijn atelier op het platteland van de Loiret, Frankrijk. De zesde editie van *Family Affairs* resulteerde in een multiple. Allen gaven op eigen wijze hun relatie met de natuur weer. Zij hadden voor dit gemeenschappelijk thema hun eigen werkplek, volgden hun eigen tempo en vonden hun eigen uitdrukkingwijze en techniek. Hans maakte een digitale print (*Trois Grâce*s), Margreet drukte een drogenaaldets af (*Universum Zonder Titel*) en Ronald leverde 10 unieke tekeningen op eenzelfde thema (*Het Verborgene*).

Maandag 12 december 2021

Parijs – Alin Avila vroeg vandaag aan Hans of wij de expositie *Family Affairs*, die wij onlangs in Haarlem georganiseerd hadden, ook bij hem in de galerie zouden willen tonen. Tijdens de jaarlijkse Haarlemse Kunstlijn bouwden Margreet en ik onze keuken om tot Kunstruimte De Keuken, waar de multiple *Family Affairs #6*, samen met ander werk van ons drieën, voor het eerst geëxposeerd werd.

Het artistieke lijntje met Parijs is voor Margreet en mij vrij kort, omdat Hans er een bloeiende kunstpraktijk heeft opgebouwd en dat is een enorme prestatie, want het is razend moeilijk om in die stad als nieuwkomer voet aan de grond te krijgen. Frankrijk kent geen ondersteunend subsidiesysteem voor kunst en kunstenaars zoals Nederland, dus moet je van de grond af aan alles op eigen kracht en zonder rugdekking voor elkaar zien te krijgen. In 1986 ontving Hans de prijs voor schilderkunst op de 31e Salon de Montrouge en die opende deuren voor de rest van zijn carrière. Alin Avila leerden wij kennen via de kunst- en vriendenkring van mijn zwager en schoonzuster. Avila is een bekende Parijse kunsthistoricus, criticus, uitgever van kunstboeken, tentoonstellingsmaker en galeriehouder. Hij geeft al jaren het kunstblad *Area Revue*s(uit, een glossyachtig tijdschrift vol interviews over kunst en kunstenaars. Daarom heb ik voor zijn blad een aantal stukken kunnen schrijven over Nederlandse kunstenaars met raakvlakken in Frankrijk. Door het telefoontje uit Parijs wordt ons werk binnenkort ook bij hem gepresenteerd.

Vrijdag 16 december 2022

Als logo gebruikt Margreet voor het drukwerk en de website altijd een kant-en-klaarfoto uit 1981, gemaakt door een straatfotograaf in de Jardin des Tuileries. Wij staan er winters gekleed bij. Het hoesje is wat vergeeld, maar aandoenlijk mooi gebleven, van de foto is na al die jaren niet veel meer over. Wij sturen deze afbeelding alvast naar Parijs voor de uitnodigingskaart.

Zondag 25 december 2022

Werk inpakken voor morgen als het naar Parijs gaat, inclusief de prijslijsten met titels etc., die wij in het Frans hebben vertaald. Margreet koopt vandaag meteen twee kaartjes met de Thalys, want de trein lijkt ons op dit moment het meest logische voor de korte tijd dat wij er zullen zijn. Straks is het huis van onze familie vanaf het Gare du Nord eenvoudig te belopen. Het ligt niet ver van de Place de la République en je zou het met negentiende-eeuwse ogen zo kunnen plaatsen in de buurten van de oude voorsteden van Parijs. Toen Vincent van Gogh in Montmartre bij zijn broer Theo woonde, heeft hij de middelgrote huizen en tuintjes in de *faubourgs* geregeld geschilderd, maar toen rukte de stad al in hoog tempo op. Nu zijn ze onderdeel van de metropool Parijs en is één zo'n tuin lang geleden een drukkerij met een in pandig huis geworden. Die voormalige drukkerij is later, door Hans en Frédérique, verbouwd tot een huis in een huis, met een comfortabel, groot atelier. Als wij Parijs bezoeken logeren wij daar graag. Onze buurt rond de Boulevard de Belleville is een echte volksbuurt waar zo'n beetje de hele wereld is neergestreken. Het is er levendig en iedere dag is er wel iets anders aan de hand. In deze snelkookpan proberen mensen uit alle windstreken hun dromen te verwezenlijken of hun leven te leven zo goed als het gaat. Het lot neemt hier in ieder geval vele afslagen.

Woensdag 18 januari 2023

De Thalys zit bommetjevol. Alle plaatsen zijn bezet als we in Rotterdam opstappen. Pas in Parijs komen wij achter de reden van de drukte: morgen ligt de hele stad plat vanwege stakingen tegen het voornemen van de regering om de pensioengerechtigde leeftijd voor het overheids personeel te verhogen van zestig naar vijftenzestig jaar... en wij kunstenaars maar doorwerken – ahum... grapje. Vorige week werd ons door de Nederlandse ambassade gevraagd of wij informatie zouden willen opsturen voor de culturele nieuwsbrief, zodat onze tentoonstelling daarin opgenomen kan worden. Dat materiaal gaat meteen op de mail.

Family affairs

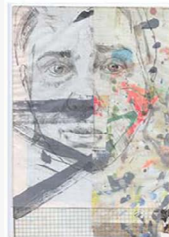
Margreet Bouman
Hans Bouman
Ronald Ruseler

Exposition
19 janvier → 11 février 2023

Vernissage
Samedi 21 janvier à partir de 15h.

Area 39 rue Volta 75003 Paris
Jeudi, Vendredi, Samedi 14h- 19h.
Tel. 01 45 23 31 52
www.areaparis.com

Wij horen dat Alin nog niets heeft laten ophangen, omdat hij morgen toch geen bezoek verwacht vanwege de staking. Dat komt mooi uit, want het is beter om alles in eigen hand te houden. Je kent je eigen werk per slot het beste.

Donderdag 19 januari 2023

Terwijl de stakers van alle kanten oplopen naar de Place de la République, wandelen wij tegen de stroom in richting Rue Volta, waar ons werk al uitgepakt klaarligt. Assistent Alban is aanwezig om ons te helpen met de inrichting. De innemende jongeman volgt een opleiding tot kunsthandelaar, loopt stages, wil als hij klaar is met zijn studie, de internationale kunstwereld verkennen en is nu een jaar in dienst bij de galerie en de uitgeverij. De ruimte is klein, compact en sympathiek, waardoor we heel precies moeten zijn met het uitzetten van de werken. Wij zijn verbaasd hoe snel alles zijn plek vindt. Tevreden kijken we een paar uur later rond. Het werk hangt. Tijd om te lunchen in de brasserie op de hoek van de straat. Hierna bezoeken wij de Bourse de Commerce, waar François Pinault – miljardair, mecenas en rijkste man van Frankrijk – onlangs zijn derde museum heeft geopend. In Venetië is een bezoek aan zijn Palazzo Grassi en Punta della Dogana een must en sinds kort kan de Bourse de Commerce in Parijs eraan toegevoegd worden.

Vrijdag 20 januari 2023

Vanmiddag met de metro naar Fondation Louis Vuitton in Neuilly. Daar de werkelijk schitterende dubbelexpositie Monet – Mitchell

'Vermoeiend, maar je krijgt veel energie.'

bekeken. Deze combinatie is een schot in de roos. Na de Tweede Wereldoorlog uitten toonaangevende Amerikaanse kunstenaars als Ellsworth Kelly, Mark Rothko, Barnett Newman, maar ook Joan Mitchell hun bewondering voor het toen bijna vergeten Opus Magnum van Monet: zijn tuinschilderijen of *Grandes Décorations*. Bij Joan Mitchell was de bewondering zo groot dat zij in de buurt is komen wonen van Giverny, het dorp waar Monet, losgezongen van de tijd, in zijn laatste levensjaren werkte. Vroeger was ik een groot liefhebber van haar werk en op dit overzicht snap ik waarom ik het indertijd zo goed vond. Joan Mitchell was een geweldenaar. Met schilderkunst die nog steeds kneitergoed en van belang is.

Zaterdag 21 januari 2023

De aanloop naar de opening verloopt enigszins rommelig. Fumihiko Harada (83), verzamelaar en directeur bij de galerie,

is meestal de gastheer. Hij buigt zich over de prijslijsten, maar omdat die ergens anders in een computer staan, kan hij niet verder. Een computer is hem onbekend, dus nemen wij zelf de kopieën mee. Onze Nederlandse vrienden, die door deze expositie de gelegenheid te baat nemen om na tien jaar Parijs weer eens te bezoeken, stonden, de uitnodigingskaart volgend, al om 15.00 uur in de galerie met Harada. Het gaat hier enigszins anders. De meeste bezoekers komen later. Plotseling wordt een opening snel een opening. Praten en kletsen, handen schudden, vragen beantwoorden, collega's begroeten, etc. Eigenlijk is het vermoeiend, maar je krijgt tegelijkertijd veel energie die daar doorheen breekt. De tentoonstelling is geopend. Vanavond aan tafel met alle vrienden. Dat is mooi. Family Affairs #8 is gemarkeerd en loopt. Maandag weer terug naar huis.

Haarlem, Parijs, 22 januari 2023

Eliane sans gêne

Eliane Gerrits is - gelukkig - een gek mens. Ze tekent en ze schildert, en ze tekent en ze schildert nogal eens zichzelf. Dat wil zeggen, ze tekent en ze schildert zichzelf bijna altijd in haar blootje. Dat wil zeggen, niet alleen met haar blote borsten, ook in haar blote kut. Zoals dat dan heet: Eliane Gerrits lijkt schaamteloos, ze lijkt zich nergens voor te schamen.

tekst Bob Polak

tekeningen Eliane Gerrits

Eliane werkte lang mee aan de Achterpagina van *NRC Handelsblad*, heeft inmiddels twee boeken op haar naam (*De vrije Eliane* en *Eliane gaat door*), maar is sinds enige tijd actief als politiek tekenaar bij *Elsevier*. Zoals Gabriël Kousbroek tekent voor de linkse *Groene Amsterdammer*, zo tekent Eliane Gerrits voor de rechtse *Elsevier*. De schoorsteen moet nu eenmaal roken. Voor *Elsevier* maakt Eliane Gerrits vooral met aquarel ingekleurde allegorieën: politieke tekeningen waar van alles en nog wat op is te zien. Daar is iets eigenaardigs mee aan de hand. Waar ze zichzelf op Facebook voortdurend naakt afbeeldt, doet ze dat niet met politici. Waarom dat is, weet ik niet. Misschien durft ze het niet of misschien mag ze het niet van *Elsevier*. Waarom breng je jezelf wel in je blote kut in beeld, maar bijvoorbeeld Mark Rutte niet in zijn blote pik? Er zijn meer politici die wij graag eens naakt in beeld willen zien. Geert Wilders en

Thierry Baudet bijvoorbeeld, en wat te denken van de lillende vleesmassa's die luisteren naar de namen Annabel Nanninga en Caroline van der Plas? Alleen al met die twee heb je als politieke tekenaar in een mum van tijd een hele pagina gevuld. Er zijn ook politici die we liever nooit naakt willen zien, ook niet in een tekening. Ik noem geen namen, maar er valt allereerst te denken aan de fractievoorzitter van de SGP en dan bedoel ik elke fractievoorzitter van de SGP.

Politici naakt

Het staat me bij dat politieke tekenaars vroeger vaker politici naakt afbeeldden. Vermaard is de tekening door Albert Hahn van de stijf gereformeerde politicus Abraham Kuyper, nadat deze in z'n blootje was te zien achter een raam in een Brussels hotel. Opland? Peter van Straaten? Beiden hebben politici (Luns! Lubbers!) zonder twijfel weleens naakt afgebeeld. Het gebeurt niet of nauwelijks meer. De tijden veranderen, de nieuwe zedigheid lijkt ook te zijn doorgedrongen tot de politieke cartoons. In haar politieke tekeningen is Eliane Gerrits sowieso niet hard en meedogenloos, zoals Siegfried Woldhek dat ooit was. Voor haar lijkt de politiek vooral een groot schouwtoneel, een groot theater. Er worden geen hoofden afgehakt, er wordt niemand in elkaar geslagen. Een klassieker zoals Albert Hahns 'Gansch het raderwerk staat stil als uw machtige arm het wil' is van haar nog niet verschenen. Ze is er waarschijnlijk veel te aardig voor, ze wil

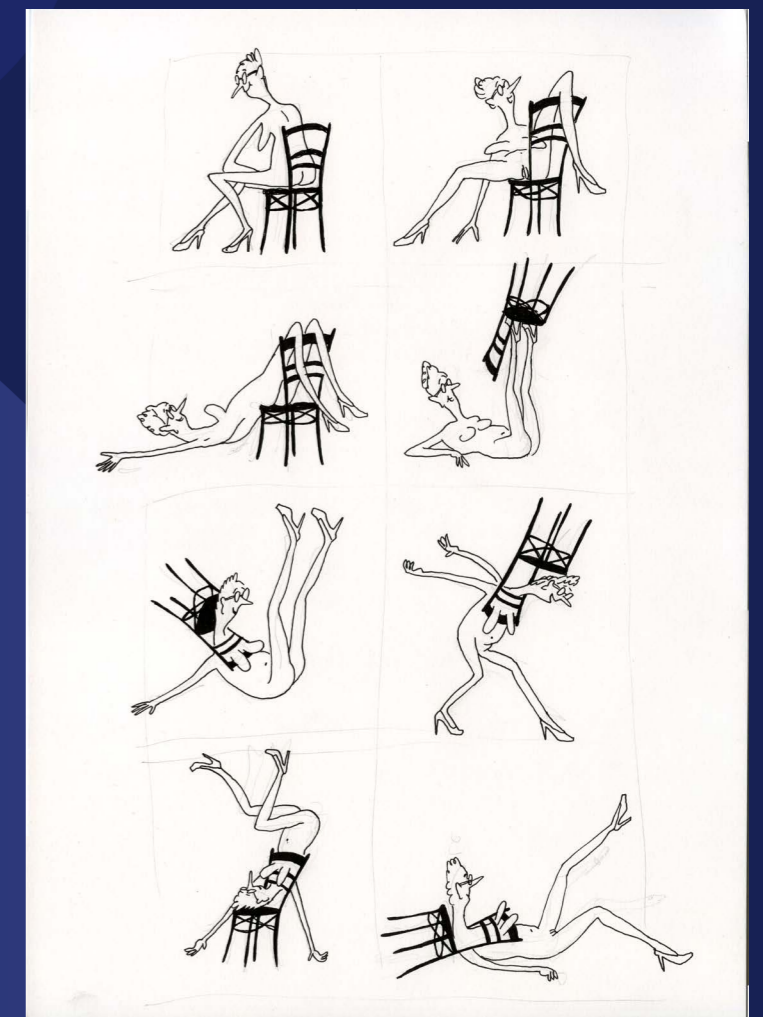
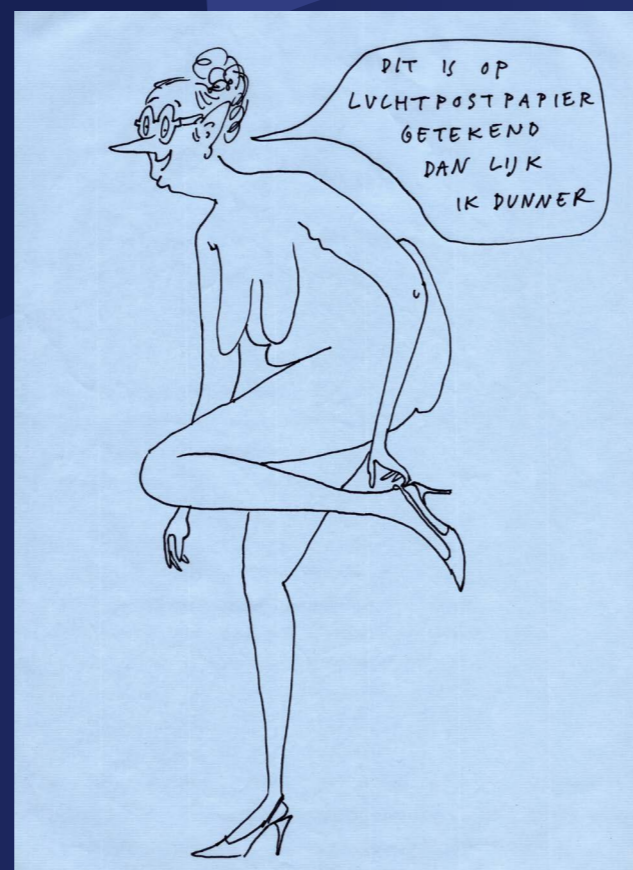
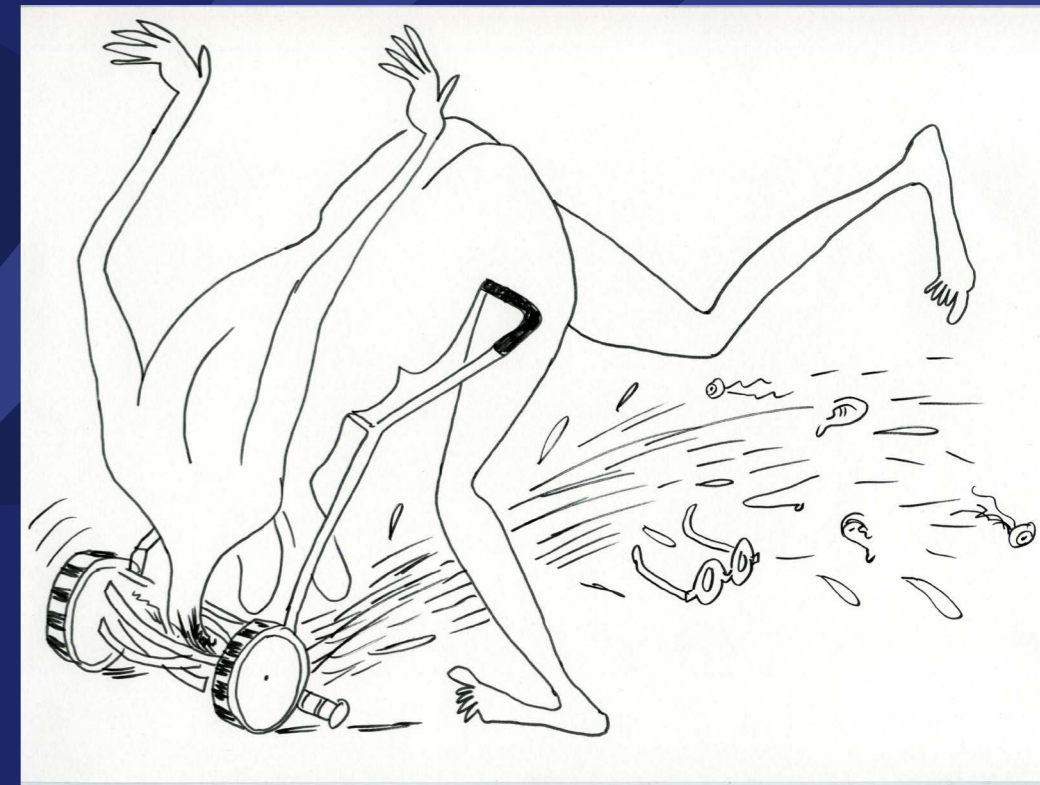
uiteindelijk niemand kwetsen.

Op al haar naaktportretten heeft Eliane Gerrits - ik kan er niet omheen het hier te signaleren, iemand moet het doen - overduidelijk twee hangtieten. Twee hangers, twee platte pannenkoeken. Dat lijkt overeen te komen met de werkelijkheid. Verder, nu we het er toevallig toch over hebben, op haar tekeningen is Eliane 'van onderen' altijd geschoren. Of dat ook werkelijk zo is, daar ben ik nog niet achter. Op haar Facebook-pagina zijn ook foto's van Eliane Gerrits te zien en - ere wie ere toekomt - ze draagt altijd een uitstekende bh! Ze kleedt zich sowieso heel erg goed, ze heeft twee brillen met een stevig montuur en die passen uitstekend bij haar gezicht, ze draagt het dikke haar meestal prachtig naar achteren en (want daar is elke dirty old man nu eenmaal ook dol op): ze draagt schoenen met hoge hakjes.

Overdrive

Behalve politieke tekeningen maakt Eliane dagelijks een tekening die ze op haar Facebook-pagina plaatst. Alles extravaganza. Alles in het overdrevene. Alles in de overdrive, want Eliane Gerrits is - gelukkig - een gek mens. Ze neemt zichzelf daar ook regelmatig in de maling, getuige teksten bij een zelfportret als: 'Dit is op luchtpostpapier getekend. Dan lijkt ik dunner' en: 'Compliment op Instagram: "Grappig, ik dacht altijd dat ze veel jonger zou zijn, haar werk is fris."' Eén keer heb ik haar ontmoet, in de sociëteit van Arti. We hebben elkaar toen één, anderhalf uur gesproken. Ze zou meewerken aan MatchBoox, die kleine luciferdoosjes met een boekje in leporellovorm, waarvoor ik af en toe als onbezoldigd redacteur aan de slag ben. Nee, de samenwerking liep daarna om een aantal redenen niet goed. Misverstand op misverstand, heel jammer. Maar wat deed ze toen? De tekeningen die ze had gemaakt, waren niet tevergeefs: ze liet er een jurk mee bedrukken en daarmee maakte ze vervolgens doodleuk enige tijd de stad onveilig. Lache!

Mijn favorieten? Eliane Gerrits tekent de laatste tijd soms woordloze strips en die doen denken aan het werk dat Jules Feiffer destijds maakte. Aan die sobere strips kun je zien wat een geweldig goede kunstenares Eliane Gerrits is. Juist in de eenvoud toont zich de meester. Of ze weleens een grote expositie in Arti heeft gehad, weet ik niet, maar ze maakt zo veel veelzijdig werk dat er gemakkelijk een selectie uit te maken is.

NOOIT ENSCENEREN

Aloys Ginjaar: Lang leve het leven!

'We leven in een tijd waarin alles vastgelegd moet worden. Je zou kunnen zeggen dat mensen leven om dat vast te leggen', aldus Aloys Ginjaar. Hij is regelmatig in Arti te vinden, een kleine vriendelijke, bescheiden man: hij nuttigt zijn consumptie en geniet van de sfeer en de omgeving, hij voelt zich er helemaal thuis. Ga je met hem in gesprek, dan is hij een terriër die niet loslaat.

Kees Funke Küpper

Aloys Ginjaar, in 1946 geboren in Amsterdam, is fotograaf, journalist en organisator van inmiddels 214 maandelijkse fotografenavonden in Café Kalkhoven, een alleskunner en een man van goede ideeën. Hij zit nu door evenwichtsstoornis een beetje in de lappenmand, maar is toch heel actief, bijvoorbeeld met zijn frequente Fotonieuws. 'Op mijn veertiende verjaardag, 9 maart 1960, kreeg ik mijn eerste fototoestel, een Kodak Brownie. Dat werd ook mijn eerste echte "kameraadje", waarmee ik de wereld verkende. Mijn vader had het boek *The Family of Man*, een humane inspiratie voor veel fotografen in die tijd en voor mij ook. Mijn ouders hebben me altijd gesteund, daar ben ik ze nog zeer dankbaar voor.

Na de middelbare school heb ik op verschillende kantoren gewerkt, maar de interesse in de fotografie stond ver bovenaan. Op een gegeven moment ben ik gaan schrijven en fotograferen, dat is een combinatie geworden. Ik heb veel voor verschillende tijdschriften gewerkt. Heel belangrijk voor mijn culturele ontwikkeling was

foto Aloys Ginjaar

tussen 1976 en 1982 *PLUG*, het blad van het CJP, waar ik mijn beste vriend de vormgever Henrik Barends heb leren kennen.'

Volop verhalen

Ginjaar heeft over al die jaren volop verhalen te vertellen. Voor het blad *Nieuwsnet* maakte hij eens een interview met Jan Timman, de schaker, 'terwijl ik helemaal niet zo'n goede schaker was, maar het ging me om Timman zelf: wat voor man hij is, daar schrijf ik over.

En bij Ton Sijbrands, de dammer, ging het me ook om de mens. Hij vertelde dat hij soms de hele dag met dammen bezig was en dan in pyjama door het huis liep. En die aparte dingen, daar schreef ik over, dat vond ik interessant. Daar kun je een mooi verhaal van maken.

De fotografie, daar ben ik altijd mee bezig. Ik wil het echte leven fotograferen, nooit insceneren. Het leven is zo mooi, dat ga je niet nog in elkaar zetten. Alleen als je een portret moet maken, dan regisseer je het een beetje. Maar het echte leven, op straat waar het gebeurt, dat moet je pakken. Is het er niet, nou, dan wacht je tot het komt. De beroemde fotograaf Henri Cartier-Bresson had het over "het beslissende moment"

'In 1976 was ik een week in Parijs, waar ik drie Franse fotografen interviewde, onder wie de beroemde Robert Doisneau, de meester van de straatfotografie, een heel charmante man. Ik dacht dat hij net als ik het spontane moment pakte, maar dat bleek niet zo te zijn. Hij liet bijvoorbeeld een vriend met een cello in de regen staan. De man stond zelf in de regen en hield een paraplu boven de cello. Een schitterende foto, maar wel in scène gezet. Ook liet hij een verliefd stel vele keren langskomen, totdat hij het mooiste moment had. Weer een prachtfoto, maar ook geënceneerd. Dat hij alles regisseerde, hoorde ik pas nadat hij was overleden. Dat was voor mij een grote teleurstelling. Ik zou het zelf nooit doen.'

Johan Cruijff

'Bij Ajax zat ik in 1972 in Stadion De Meer, achter het doel van de tegenstander. Plotseling zag ik een schim voorbijschieten, ik knip. Bleek het na het ontwikkelen van de film – in die tijd was er van digitaal fotograferen nog geen sprake – een opname van Johan Cruijff te zijn. Die foto is veel verkocht en bij Sotheby's Amsterdam geveild.' In de jaren negentig werden er regelmatig fotografendiners georganiseerd, waar toen plotseling een eind aan kwam.

Aloys Ginjaar heeft dat erg gemist.

Om dat gemis goed te maken ging hij fotografenavonden organiseren in Café Kalkhoven tegenover de Westertoren. Ginjaar nodigde daar fotografen uit en liet hen hun verhaal vertellen. Onder de uitgenodigden waren onder anderen Sacha de Boer, Guus Dubbelman, Govert de Roos, de helaas overleden Eddy Posthuma de Boer en niet te vergeten Nico Koster, de veelzijdige persfotograaf die kunstenaars als Appel, Corneille en Simon Vinkenoog fotografeerde, maar ook voor gijzelingen en kapingen in actie kwam. Verder hield Ginjaar samen met de overleden Peter Paul Huf portfolio-fotografenavonden in Arti. In 2009 stak hij voor het eerst de oceaan over naar New York, waar hij op het New York Photo Festival 2011 Nederlandse fotografen zou presenteren. Van 2012 tot 2015 deed hij dat samen met Astrid Verhoef op Photoville in Brooklyn Bridge Park. Na New York organiseerde hij in 2014 in de Sirius Gallery in Tokio de expositie 'Keep on Dreaming' van Nederlandse fotografen.

Het werk van Ginjaar wordt vertegenwoordigd door Anita Neve van de gelijknamige galerie in Almere.

www.aloysginjaar.nl

foto Kees Funke Küpper

OERVERTELLINGEN EN TIJDLOZE BEELDEN

EVA, SARA EN HANNA. VROUWEN VAN DE WERELD

In de drukste winkelstraat van Haarlem bevindt zich, te midden van overvolle etalages, een geheimzinnige groene deur. Die deur is de oude ingang naar de voormalige schuilkerk de Grote Vermaning van de Doopsgezinde Gemeente uit 1683. Het complex beslaat het hele woonblok achter de Grote Houtstraat. De dienst ruimten zijn de moeite van een bezoek waard, want in 1902 zijn die in onvervalste Jugendstil en Amsterdamse Schoolstijl opgetrokken. De beroemdste Doopsgezinde Haarlemmer is Pieter Teyler, initiator van het eerste en oudste museum in Nederland, Teylerymuseum. Twee werelden, één universum.

tekst Ronald Ruseler
foto's Caroline Waltman

Een vrouw op de aarde I

Tegenwoordig biedt de deur toegang tot Fotogalerie De Gang, een van de initiatieven van Doopsgezind Haarlem. Dit jaar worden er uitsluitend exposities van vrouwelijke fotografen geprogrammeerd. 2023 is daarmee uitgeroepen tot 'het jaar van de vrouw HAARlem' en Caroline Waltman trapt af.

Tot en met 2 april 2023 exposeert zij haar fotoproject *Eva, Sara en Hanna. Vrouwen van de wereld*. Een beeldende reflectie op Bijbelse vrouwen.

Oerververtellingen

Wie veel reist, komt overal in de wereld indringende oerververtellingen tegen. Het zijn verhalen over leven en dood, liefde en verwondering, verdriet en pijn. Je wordt geconfronteerd met natuurkrachten die ons bestaan te boven gaan en daartegenover staan onze pogingen om die krachten het hoofd te bieden. De overeenkomsten tussen verschillende culturen zijn vaak treffend en ontroerend. Meestal komen ze tot ons in een andere vorm, maar in essentie raken ze de kern van wat ons mensen tot mens maakt. Het zijn ontmoetingen, woorden, beelden, herinneringen en ervaringen die ons leven inhoud geven.

In zijn *Kroniek van het vuur* (1986) deed de Uruguayaanse schrijver Eduardo Galeano bijvoorbeeld een poging om het geheugen van het Amerikaanse continent met zijn rijke collectieve geschiedenis vast te leggen. De inheemse bevolking van Australië kende oorspronkelijk alleen een orale cultuur en de eerste mensen, de voorouders, leefden in de Droomtijd. Zangpaden wezen de Aboriginals, die nomaden waren, de weg door een voor ons, westerlingen, onzichtbaar gebied. Voor hen was het een schatkaart vol kennis en mythische betekenis. Erasmus tarte in de zestiende eeuw het prietpraat predikende kerkelijk gezag door de bronnen van de evangelisten te bestuderen om zo het geloof weer waarachtig te maken.

Paradisewill.com

Los van deze willekeurige voorbeelden zijn er voortdurend werelden te winnen. Ieder tijdsgewricht kent zijn eigen herformuleringen. Zo vraagt Caroline Waltman zich in haar werk af welke rol de vrouw in de Bijbel speelt. Een niet onbelangrijk thema in onze tijd.

In 2016 maakte zij het boek *Paradisewill.com* met foto's en teksten uit het Oude en Nieuwe Testament. Daarin vertelt ze Bijbelse verhalen opnieuw aan de hand van actuele foto's. Voor een deel

gemaakt in het Midden-Oosten, want daar ligt veelal de oorsprong van onze Bijbelverhalen. Door voor herkenbare beelden van alledag te kiezen komen de verhalen uit de Bijbel eigentijds over en blijft het niet abstract. In haar recente fotoproject *Eva, Sara en Hanna. Vrouwen van de wereld* spelen vrouwen de hoofdrol. 'Vrouwen komen tenslotte veel te weinig voor in de geschiedschrijving', vertelt zij er zelf over. 'Van belang is dat de beelden ruimte scheppen. Dat de vrouwen zich verhouden tot hun omgeving en daarin overlopen. Ze zijn onafhankelijk en afhankelijk tegelijk. Gebonden aan de natuur waar ze in leven en waar ze deel van uitmaken. Om die reden worden de foto's van de vrouwen afgewisseld met foto's van landschappen en stilleven's.

Intuïtieve reflectie

In die combinatie ga je de foto's associatief bekijken. Als in een puzzel leg je verbanden en zoeken je ogen naar de gelaagdheid vol diepere betekenis. Bij een intrigerend portret van een jong meisje met de verouderde handen van haar moeder om de hals, dwalen je ogen automatisch af naar afbeeldingen die anderszins troost bieden. Een halfnaakte vrouw ligt in het gras, met verwaaide haren en verkrumelde aarde op haar huid. Is zij een aardse godin? De foto ernaast, van een herfstig boslandschap, biedt weinig uitkomst, maar ze beïnvloeden elkaar gevoelsmatig onmiskenbaar. Naast iedere foto kun je je eigen verhaal plaatsen, want bij ieder portret hangt een tegenbeeld. Of het nu de geboorte van een meisje is, vrouwen in de bloei van hun leven of vrouwen die door het leven getekend zijn. Waltman: 'Ik heb vrouwen geportretteerd in hun eigen omgeving. Jonge vrouwen die in de Bijbel Eva of Hanna hadden kunnen zijn. Oudere vrouwen, zoals Sara of Elisabeth. Zussen als Martha en Maria. Wij hebben bij *Eva, Sara en Hanna* de tekst weggelaten, in de hoop dat de kijker een niet al te groot gevoel van onbestemdheid krijgt.' Bij de tentoonstelling heeft Karen Sawrey in een overzichtelijke grafiek de invloedrijkste vrouwen uit het Oude en Nieuwe Testament weergegeven. Na het visuele avontuur van Caroline Waltman nodigt dit inlegvel bij de catalogus je uit om thuis die oerverhalen nog eens rustig na te lezen en de tentoonstelling vol tijdloze beelden opnieuw te beleven.

14 januari – 2 april 2023

Fotogalerie De Gang
Grote Houtstraat 43
2011 SC Haarlem
Productie Bijbels Museum

Vanaf september 2023 is de tentoonstelling te zien in de OBA Centraal in Amsterdam

Bronnen: toelichting Caroline Waltman; website Doopsgezind Haarlem; Catalogus bij de tentoonstelling; www.carolinewaltman.nl

Sintivrouw met haar kind (Akaba, Jordanië)

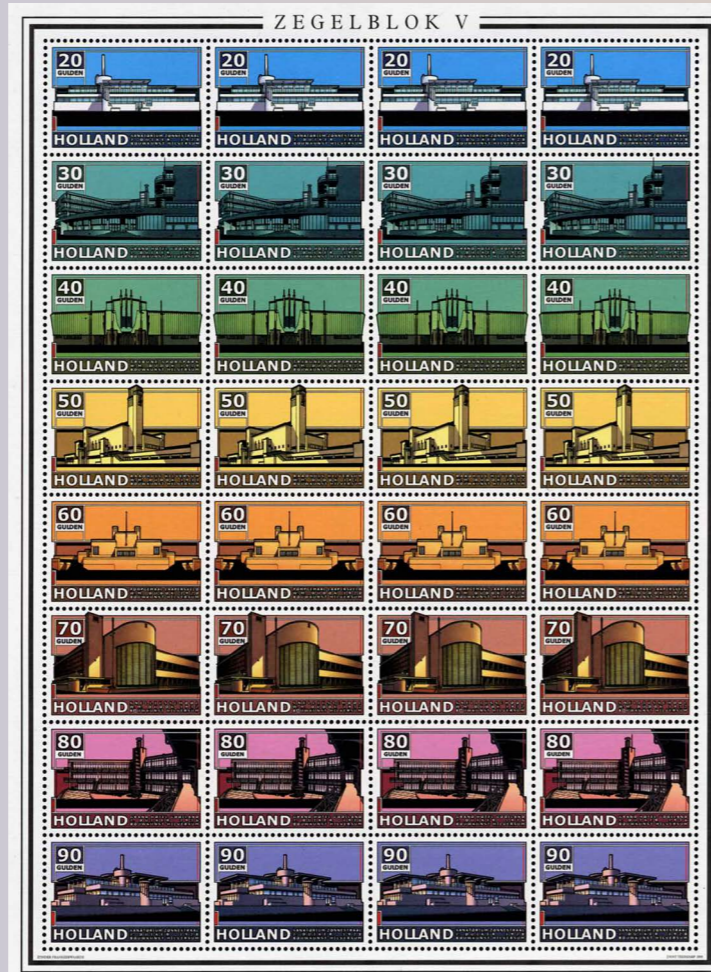

JOOST VEERKAMP

CONCEPTUELE KUNST KAN NIET MISLUKKEN

tekst Sipke Huismans
tekeningen Joost Veerkamp

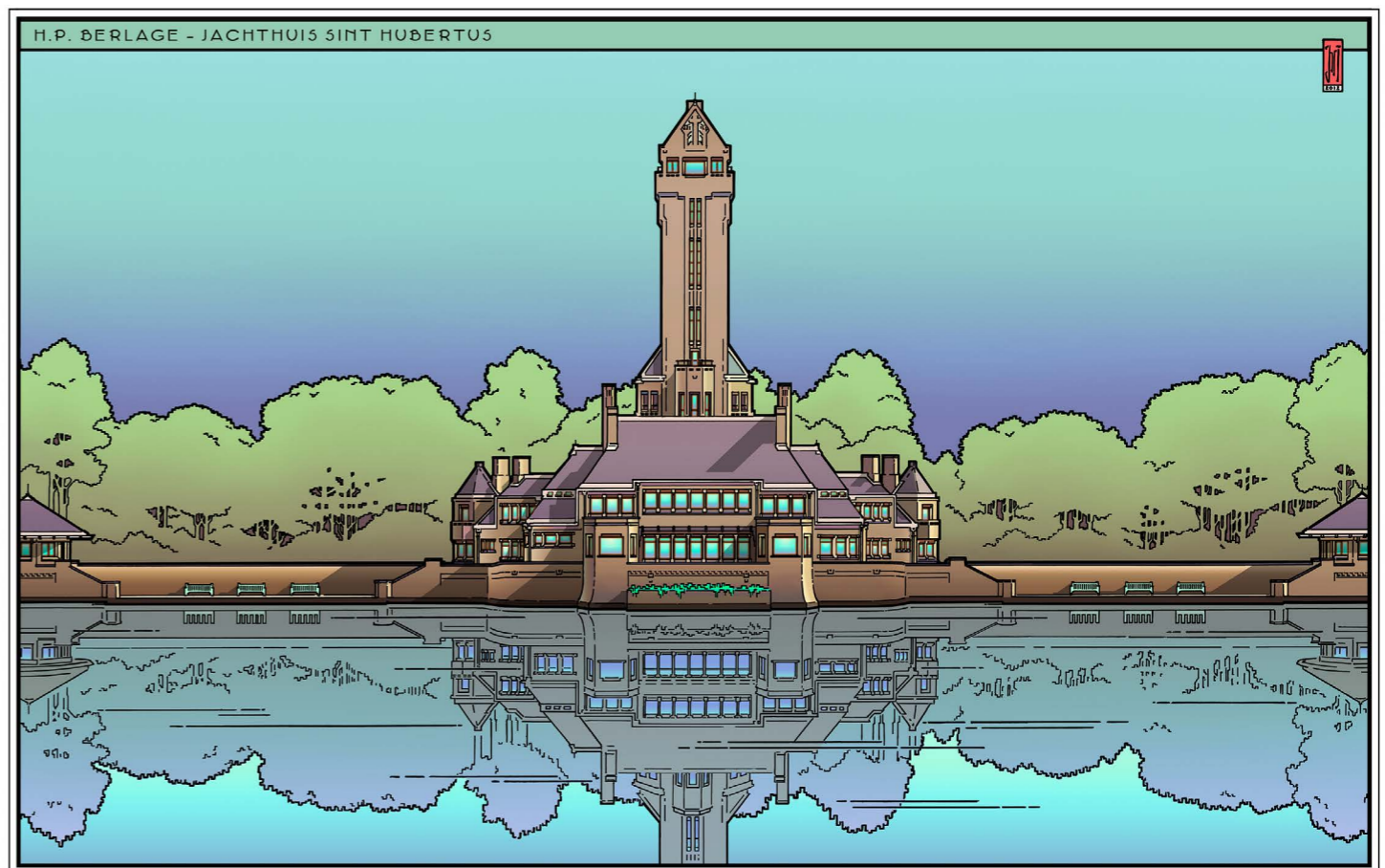
Als de documentatie, de uitleg of beschrijving van het concept en de foto of film maar duidelijk zijn, is alles in orde. De kunstenaar koopt een rookworst en hangt die aan een boom. Hij gaat met zijn rug naar de worst toe staan, strekt zijn rechterarm schuin omhoog en zijn rechterbeen schuin naar beneden. Een fotograaf legt de situatie vast en het kunstwerk, getiteld 'OK' is een feit. De kunstenaar scheidt zich in en ver genoeg uit de kust om te kunnen garanderen dat de atmosfeer geheel stofvrij is, beschildert hij een blokje hout met lakverf. Niet alleen wordt deze handeling fotografisch vastgelegd en gedocumenteerd, maar nu is er ook het ab-so-luut stofvrij beschilderde blokje. De kunstenaar kleedt zich uit en laat zich fotograferen met zijn geslacht tussen zijn dijen geklemd, zodat we alleen zien wat Willem Brakman 'de pluim' heeft genoemd, zijn schaamhaar: 'Being a Woman'. Naar men zegt is de conceptuele kunst uitgevonden door een artiest wiens werk geweigerd was voor de jaarlijkse salon; het geweigerd zijn werd het kunstwerk. Sommige deskundigen dateren de geboorte van de conceptuele kunst bij het tonen van de nieuwe kleren van de keizer: zag het kind een naakte man lopen, de kenners en liefhebbers zagen een unieke, verrassende en nooit eerder vertoonde creatie. Was het niet Albrecht Dürer die, toen hij de pastoor verbood aan zijn altaarstuk te frunniken, het verschil tussen het bezit en de eigendom van het kunstwerk definieerde? Van daar is het een logische stap, een rechte lijn naar de totale autonomie van de kunstenaar. Als hij het zegt, is het kunst. Hij kan een bestaand voorwerp van zijn handtekening voorzien en klaar. Het betreft hier een ontwikkeling die parallel loopt met de toenemende secularisering: de kunst werd van haar heiligheid ontdaan, er ontstond anti-kunst en nulkunst. Bij de 'gewone' kunst is er altijd een portie mislukking in het spel: het ambacht moet geoefend worden, het kán misgaan. Waarom zit de verf zo dik op die schilderijen, waarom zit er een souffleur half onder het toneel, waarom moet ook de grootste solist dagelijks oefenen? Het ambacht, de technische vaardigheid zijn de bestaansvoorwaarden van het traditionele kunstwerk en de beschouwer, de luisteraar, de lezer maakt het werk af. Hij kijkt naar verf en hij ziet een kantkraag, een gelaat, een naakte vrouw in blauw zand. Hij hoort tonen en in zijn ziel ontkiemt het muziekstuk. Bij de conceptuele kunst is dat allemaal niet nodig. Tot vreugde van kunsthistorici en conservatoren kan worden volstaan met het kennismaken van de gedachte, het idee of ideetje dat aan het werk ten grondslag ligt en de enige ambachtelijkheid die er

Bouwzegels

nog aan te pas komt, is die van de lijstenmaker. Dit geldt ook bij uitstek voor de zogenaamde nulkunst. Waartoe dit intrappen van een open deur, waarom nog een keer uitgelegd waarin de conceptuele kunst uitblinkt? Sinds circa 1976 bestaat er een tak van conceptuele kunst die wél kan mislukken, waarbij wél sprake is van ambachtelijke vaardigheid en waarin wél gestreefd wordt naar virtuositeit. De kunstenaar die deze nieuwe vorm ontwikkelde nam een bestaand concept en zette het naar zijn hand. Aanvankelijk ontfermde hij zich over het beeldverhaal, de strip. Figuren van verschillende tekenaars-auteurs bracht hij in een soms schokkende interactie bij elkaar. Vervolgens nam hij bezit van een alomtegenwoordig betaalmiddel: de postzegel. Walter Benjamin heeft uitgelegd hoe voorwerpen met een manifeste functie, een sinaasappelpapier, een sigarenbandje, een treinkaartje, speelgoed, postzegels, door de zingeving, ja, de bezieling die de verzamelaar eraan wijdt een symbolische functie

Jachtslot Sint Hubertus bij dag, architect H.P. Berlage (ook verantwoordelijk voor de verbouwing van Arti in 1893-1894 en ontwerper van het meubilair in Arti)

krijgen, die tot een enorme waardevermeerdering kan leiden. Waar het nu de postzegel betreft, is er ook al in de oorspronkelijke, manifeste vorm sprake van een symbiose met het land, de cultuur, het tijdvak waar hij uit voortkomt. Dit heeft geleid tot een cultus, een wereldwijde fascinatie, een verzamelbevoegenheid die haar weerga niet kent. Daarop kon deze kunstenaar inspelen door zélf zegels te ontwerpen en te laten drukken, waarbij hij zijn neiging om te provoceren, zijn behoefte om de samenleving een poepje te laten ruiken en om zijn eigenaardige gevoel voor humor te etaleren vrij baan kon geven. Dat hij daarbij aan hoge technische eisen diende te voldoen, was deel van het spel. De inzet was hoog en na aanvankelijke schrik en bevreemding oogstten zijn producties nieuwsgierigheid en bewondering. Vooral ook collega-kunstenaars, onder meer grootmeesters als Woldhek, Swarte en Van Warmerdam, toonden zich gecharmeerd van zijn iconoclastische initiatief en boden hun medewerking aan. Men sprak zich uit over een groot deel van het politieke en maatschappelijke bestel, kunst en cultuur, zowel hoge als lage, zang, dans en getrappel kwamen aan de orde en de verzamelaars stroomden toe. Thans is zijn bedrijf gevestigd in een kapitaal pand met bijgebouwen op een landgoed in het midden van Nederland; via een uitgekend schema kunnen, moeten, mogen, willen zijn cliënten steeds bijkopen om hun albums vol te krijgen en hij gaat maar door. Zoals hij in zijn beginfase ooit een geliefd stripfiguurtje liet ontploffen, heeft hij nu

de filatelie laten exploderen, zodat het Staatsbedrijf der Posterijen niet om hem heen kon en hem diverse felbegeerde series zegels heeft laten ontwerpen. Hij heeft ook voor kwaliteitskranten gewerkt, waar het dienstverband veelal eindigde in ruzie. Dat hij inmiddels tot de gevestigde orde behoort, heeft hem, lijkt het, niet minder dwars en uitdagend gemaakt, hoewel ook hij een nederlaag moest slikken, in Arti nota bene, waar hij de plannen voor herbouw van het legendarische Paleis voor Volksvlucht zag stranden. Zelf zegt Veerkamp hierover: 'Wim T. Schippers, met dat ontwapenende scheve lachje van hem, ontpopt zich bij de besprekingen van het stichtingsbestuur in Arti in eerste instantie als een charismatische voorzitter, hoewel ik me niet aan de indruk kan onttrekken een Wimdolala-show bij te wonen. Later lijkt het alsof de grote vergadertafel, achter in de zaal, een soort berghelling wordt, onze voorzitter in een ijle nevel van hoogmoed, drank en anekdotes verdwijnt en ons, bungelend aan de steeds dunnere illusie van herbouw, achterlaat. Die uiteindelijk knapt.' Terug naar de zegels. Onlangs verscheen een lijvige paperback waarin een gespecialiseerde historicus zijn loopbaan belicht, zijn geschiedenis uit de doeken doet en waarin men, het vergrootglas in de hand, zo niet alles, dan toch veel, héél veel van zijn creaties kan zien, bewonderen en van hun achtergrond kan kennismaken. Dat de historicus een en ander als een pastiche kwalificeert, komt ons als een onderschatting van de reikwijdte en

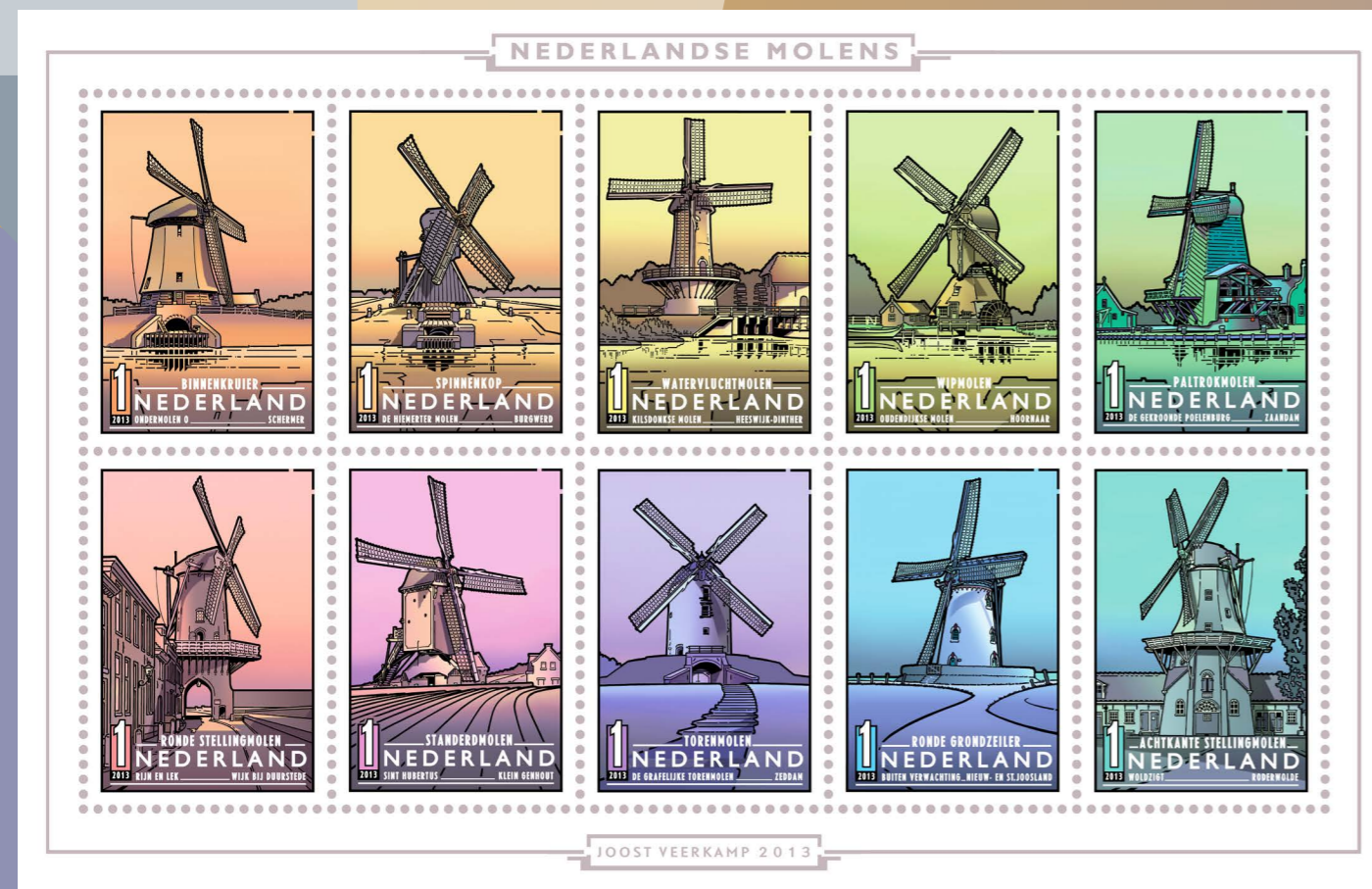

de ambitie van dit oeuvre voor. Zeker gezien de steeds griezeliger en grimmiger wordende maatschappelijke ontwikkelingen in binnen- en buitenland mogen we van deze maker, dit geweten van ons tijdperk nog het nodige verwachten. De gemutileerde en dichtgenaaide kutjes van Somalische meisjes, de op palen gezette hoofden van mannelijke jezidi's, de zinkende rubberbootjes met bootvluchtelingen, de getatoeëerde en beschilderde Proud Boys, de Amsterdam Sinfonietta, het Prisma Strijktrio, Yuri Honing, Han Bennink, Joris Roelofs, Oscar Jan Hoogland, Snip en Snap, de Bonte Dinsdagavondtrein, Kleutertje Luister, Matthijs van Nieuwkerk, Juliette Gréco, Theo Hiddema, Jeff Bezos, Tommy Wieringa, Harry Potter en consorten, Steely Dan van Yokohama, Theo Brenninkmeijer, Koos Dijksterhuis, meneer Diergaarde, Caspar, Balthasar en Melchior, de Belastingdienst, Jip en Janneke, geslachtsverandering bij gewervelde dieren. De opsomming zou veel langer kunnen zijn, maar het betreft hier geen verlanglijst, eerder en vooral een meedenken met en meedelen op het, we zeggen het nog maar een keer, conceptkunstwerk dat hier summier geschetst is. Slechts één in dit opzicht wellicht te verwachten, toen en nu meer dan actueel beeld kan nog toegevoegd worden, toen omdat het aan het begin van 's mans carrière opdook en nu omdat het hét beeldmerk van een 'doctrine' blijkt te zijn: zwarte weglakbalken.

Info

<https://www.veerkamp.nl/introductie.html>

Nederlandse Molens

De Zwarte Wolken, nu te koop als grafische prent voor de helft van de prijs. Geen € 150,- maar € 75,-, waarvan de helft wordt overgemaakt op giro 555, voor Oekraïne. Eigen druk, beperkte oplage op handgeschept museumpapier (formaat 50 x 70 cm), gesigneerd en genummerd.

LIFE POTENTIAL

Sjoerd Martens: Menselijke handeling zonder de mens zelf

Op 17 maart opent de groepstentoonstelling 'Life Potential' met het werk van zeven kunstenaars die in hun werk alternatieve toevluchtsoorden verbeelden vanuit een feminien of queer perspectief. Ik sprak een van de kunstenaars, Sjoerd Martens, over zijn werk en de tentoonstelling.

tekst Vivian Mac Gillavry
foto's Terra Bruno

Je bent geïnteresseerd in de sporen die we als mensen achterlaten, kun je daar meer over vertellen?

Ik onderzoek de leefomgeving waarin wij ons bevinden, een decor dat we samen delen, en de toenemende kunstmatigheid daarvan. Een habitat die bewust en onbewust wordt gevormd of is toegeëigend als territorium. Om zo dicht mogelijk tot het onderwerp te komen gebruik ik mijn mobiele telefoon als registratiemiddel, om de omgeving te documenteren en om te bewerken. Ik kies expres voor dit medium in plaats van een spiegelreflex of een analoge camera, want zodoende val ik nauwelijks op als fotograaf of kunstenaar in het veld. De menselijke sporen die ik najaag, variëren van sigarettenpeuken tot stukjes plastic of andere gebruiksvoorwerpen.

Zijn het altijd kleine sporen waar je naar jaagt?

Nee, het kan ook een koelkast zijn in een sloot of iets anders groots en het hoeft geen afval te zijn. Een door de mens gemaakt object zoals een prullenbak die verdwaald lijkt in een verder niet-bewoonde omgeving kan ook een onderwerp zijn of worden. Juist dat contrast vind ik erg interessant.

Wat probeer je met je werk over te brengen?

Het schetst een beeld van onze omgang met de leefomgeving. Als een decor dat onze menselijke activiteiten en een tijdsbeeld weerspiegelt. Bijvoorbeeld een grasveld met hekken eromheen en bankjes ge-positioneerd. Die objecten worden mijn onderwerp en

geven een beeld van vandaag weer zonder dat ik daarbij de mensen zelf in beeld breng. Ik fotografeer nooit mensen, maar alleen hun omgeving, omdat ik denk dat die meer zegt over de mensheid in het algemeen dan de personen zelf. Het beeld wordt daardoor beschrijvend en gaat in op een bepaald gedrag. De gebieden die ik creëer, worden gekenmerkt door vroegere menselijke aanwezigheid, huidige verlatenheid en toekomstige onzekerheid.

Zit daar een activistische boodschap in?

In iedere kunstvorm zit voor mijn gevoel altijd wel een activistische boodschap, in dit fotografische en videografische werk zit een bepaalde mate van activisme, maar passief. Het is niet zo duidelijk, zoals een

Sjoerd Martens met Earthskin (2019)

uitgesproken tekst als statement, maar meer de ongreepbaarheid. Mijn uitingen hebben iets surrealistisch en ik hoop dat ik de kijker daarmee uitdaag om erover na te denken. Daarnaast is er altijd een menselijke handeling te zien zonder de mens zelf, als uitnodiging om zelf deel te nemen aan het schouwspel. Wat gebeurt hier? Is dit echt? Zo heb ik bijvoorbeeld een serie van brandende speeltuinen. Dat beeld lijkt echt en het roept allerlei gevoelens bij de kijkers op. Ik probeer bewust zowel in het medium de grenzen op te zoeken als in de manier waarop naar een beeld wordt gekeken.

Je geeft aan dat je je beelden manipuleert en bewerkt. Encsceneer je het beeld ook?

De setting zoals ik die aantref, laat ik altijd intact zonder enige manipulatie van encscenering. Ik probeer zelfs geen figuurlijke voetafdruk achter te laten. De foto zelf is onbewerkt op het moment dat ik hem neem: geen gebruik van externe lampen, maar enkel het natuurlijke daglicht. Juist in de nabewerking ga ik los, verschillende perspectieven en foto's komen als lagen over elkaar en spelen met elkaar om de stage met de verzamelde instrumenten te componeren tot het uiteindelijke werk.

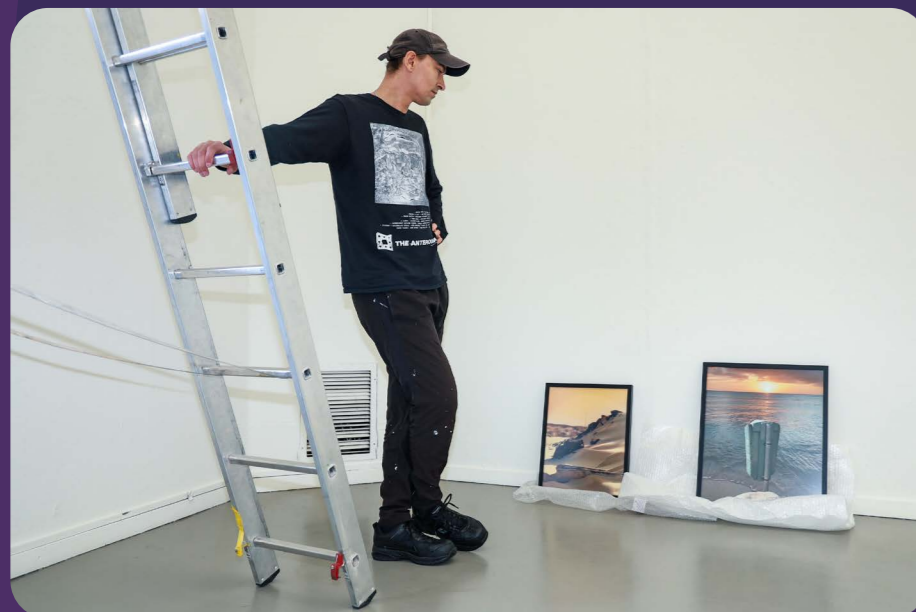
Ik heb een gigantisch foto- en videoarchief van geschoten

materiaal, waaruit ik mijn collages kan bouwen. Alle beelden maak ik zelf, dus er komt geen internet aan te pas. Soms duurt het wel een paar jaar voordat een bepaald beeld kan ontstaan. Op mijn telefoon alleen al staan meer dan 100.000 foto's. Soms haal ik enkel een stukje licht uit een foto, de textuur uit een andere foto en haal ik de kleur uit een derde foto. Het uiteindelijke beeld is een compositie van al die foto's waarvan ik sommige al jaren eerder heb gemaakt, maar op dit moment pas laat samenkomen.

Je schrijft op je website dat er ook veel sporen zijn die we als mensen het liefst zo snel mogelijk uitwissen. Heb je daar een voorbeeld van?

Ik vind het interessant om te kijken hoe snel een omgeving ook weer terug kan gaan naar een 'steriele' of tot zover al bestaande omgeving. Bijvoorbeeld verfvlekken op een fietspad waarbij bandensporen de verfvlek een bepaalde richting op verspreiden, de letterlijke vorm van menselijke sporen. 'Ziet er niet uit', maar wel fascinerend, toch? De tijd staat niet stil, vooral niet in een dichtbevolkt land als Nederland, iedere vierkante meter moet goed worden benut en de transitie daarvan is in mijn ogen bijzonder. Omdat ik het documenteer voordat het weg is, kan ik iets

Twee werken uit 'My neighbor has petroglyphs in her backyard' wachten op een plaats.

vereeuwigen wat er maar tijdelijk was of nu niet meer bestaat. Die schoonheid wil ik graag delen, ook van de plekken die niet meer bestaan, dat heeft een soort magie, de toekomst van toen.

Is esthetiek belangrijk in je werk?

Ja, esthetiek is het uitgangspunt. Of eigenlijk het startpunt van mijn werk. Wat vinden mensen lelijk en waarom? Ik denk dat bijna alle kunstenaars wel een fascinatie hebben voor wat door anderen vaak als lelijk of oninteressant wordt ervaren. Maar het gaat erom wat je daar vervolgens mee doet en de wijze waarop je het presenteert en het een podium geeft, zoals een tentoonstelling of performance.

Neem je wel eens sporen mee naar huis die mensen hebben achtergelaten?

Dat deed ik voor het werk dat straks in Arti te zien is: de video-installatie Earthskin. Het eerste werk waarbij alle elementen in beeld zijn verzameld en op microscopische wijze bestudeerd en gecomponeerd. Wat we eerst niet konden waarnemen, is nu vereeuwigd in een digitale creatie. Het werk is een beetje hypnotiserend, het heeft de vorm van een ronddraaiende planeet waarin verschillende landschappen in het beeld voorbijtrekken, van organisch tot artificieel, maar ze delen allemaal de bron van de Amsterdamse parken en perken.

Wat kunnen we precies verwachten van de tentoonstelling in Arti?

De tentoonstelling laat verschillende perspectieven zien van queer kunstenaars. Sommigen van ons laten dat direct in de onderwerpen van hun werk terugkomen, die werken gaan bijvoorbeeld over queer zijn. Het feit dat ik queer ben, geeft focus aan de beelden die ik kies voor mijn werken en de manier waarop ik gevormd ben als persoon. Een misschien ondergewaardeerde of weinig gerepresenteerde focus. Mijn werk gaat dus niet direct over queer zijn zelf, maar het beïnvloedt de lens waardoor ik naar de wereld kijk.

'Iets vereeuwigen wat er maar tijdelijk was.'

HET IS GEZIEN DOOR FRANS LASÈS

EXPO

Al meer dan twintig minuten zit ik op hem te wachten. Voor de zekerheid nog maar eens in mijn agenda kijken. Het staat er echt: *woensdag 14.00 uur, Jurgen in Galerie Weerdruk*. Hoewel de expositieruimte normaal gesproken alleen op zaterdagen en zondagen geopend is, kunnen belangstellenden voor andere dagen een afspraak maken. De kleine galerie aan het Entrepotdok wordt gerund door kameraad Martin Veltman. Zijn typografische atelier heeft hij recentelijk als weekendgalerie ingericht. Na met een paar exposities proefgedraaid te hebben leek het hem een aardig idee als wij ons, als creatief gezin, zouden presenteren. En dus treden wij – onder de titel *Lasès in triplo* – voor de duur van drie weken met ons werk naar buiten. Ieder van ons krijgt een eigen wand. Echtgenote Janne heeft hem gevuld met nieuwe schilderijen en getekende portretten. Dochter Terra exposeert voor het eerst haar fotowerk. En ik ben in mijn archief gedoken. Op beeldschermen toon ik een selectie uit vijftig jaar televisievormgeving en *Villa Achterwerk*-programma's. Aan de wand hangen mijn culturele affiches en op een plank eronder heb ik mijn boeken uitgesteld. Heel verrassend om alles eens bij elkaar te zien. Om de wachttijd te doden zet ik de boeken nog even iets rechter dan ze al stonden. Ik tel de rode stippen onder de verkochte werken. En dan – een halfuur later dan afgesproken – komt Jurgen, een vriend van een vriend, de galerie binnengestrompeld. Oei! Dat ziet er niet al te best uit. Zijn bebloede rechterarm en -been lijken het zwaar te verduren te hebben gehad. Zijn hand is flink geschaafd en ik zie een wond aan zijn voorhoofd.

'Sorry dat ik wat later ben,' zegt hij gespeeld opgewekt. 'De brug stond open.'

'Wat is er in godsnaam met jou gebeurd?' vraag ik en bied hem een stoel aan. 'Gaat het wel goed met je?'

Als hij zit, begint hij te vertellen. Hij klinkt behoorlijk aangedaan. 'Ik was met de fiets onderweg hiernaartoe. Bij het Weesperplein wilde ik rechts afslaan, de Sarphatistraat in. Maar precies toen ik de bocht nam, had een andere fietser zich tussen mij en de stoep gewurmd en probeerde mij nog snel in te halen. Die had ik even niet zien aankomen. Dus knalden wij keihard tegen elkaar, waardoor ik met fiets en al boven op haar donderde. Samen tegen het asfalt. Het was een jonge meid, begin twintig schat ik. "Wat doe jij nou?" schreeuwde ik, terwijl ik verging van de pijn. Waarop zij zei: "Jij stak je hand niet uit, lul." Maar zij haalde mij godverdomme rechts in. Toen ik probeerde op te staan, zat mijn voet bekneld tussen de spaken van haar achterwiel. Op dat moment kwamen er een stuk of vier jongens aangerend.

Met moeite lukte het mij om mijn voet los te krijgen.

"Gaat-ie? Heb je je erg zeer gedaan?" Maar dat bleek niet tegen mij te zijn. Zij vochten er bijna om wie die meid overeind mocht helpen. Toen ze op haar benen stond vroeg ze haar: "Moet je nog ver? Zullen we anders even met je meelopen?" Maar zij mankeerde niks. Ze bedankte, stapte op haar fiets en reed weg. De heren dropen af zonder zich om mij te bekommeren. Uiteindelijk ben ik zelf overeind gekrabbeld en heb ik me als een honderdjarige hiernaartoe gesleept. Mijn fiets staat daar nog met een flinke slag in het wiel. O ja, die vlekken op mijn broek en op mijn mouw zijn niet van het bloed. Want – dat is nog het ergste – die fles wijn voor je heeft het dus niet overleefd. Hoe is het verder? Ziet er goed uit hier.'

illustratie Peter van Hugten

OPZETTEN, SCHRAPEN EN ONTDEKKEN

Onno Boerwinkel, de meester van het pastel

Onno Boerwinkel
foto Caroline Waltman

'Wat jammer dat je nu pas komt, nu mijn expositie bij Galerie Mokum morgen afgelopen is', verwelkomt Onno Boerwinkel (Middelburg, 1950) zijn gast. 'Je bent toch wel gaan kijken?'

Camiel Hamans

Op het antwoord dat de interviewer meer dan een uur in de kleine ruimte van Mokum doorgebracht heeft en daar verrast werd door een centraal opgehangen pastel van een interieur met een stoel en dat hij zich afvraagt of dit een nieuwe ontwikkeling is in het werk van Boerwinkel, reageert Onno, Artidid sinds 1978, zonder aarzeling negatief. 'Het is toeval. Ik heb een voorkeur voor Italiaanse buitenthema's met mensen, die bijvoorbeeld eten of die in een processie onder ons raam langslipen, maar toen ik in het mooie grachtenhuis waar deze stoel in een hoekje staat, zag hoe het licht erop viel, realiseerde ik me hoe de gerieflijkheid van deze stoel visueel interessant is. Ik hou van het comfort van leunstoelen. 's Avonds zit ik thuis ook in een leunstoel. Het is een misverstand dat ik altijd mensen teken. Ik heb ook wel pastels gemaakt van een leeg bed of van een tafel met het restant van een maaltijd. Alles in het leven komt tussen tafel en bed.'

Schetsboeken

Pastels zijn het handelsmerk van Onno Boerwinkel. Dat zijn ze niet altijd geweest. Tot eind jaren tachtig schilderde hij, forse doeken met kleurige processies van mannen met macht. Bekend werd zijn 'portret' van het logge lijf en omvangrijke hoofd van oud-minister Gijs van Aardenne. 'Rond 1982 ontmoette ik Trijntje', met wie hij nu al meer dan veertig jaar samen is. 'Trijn is een mooie vrouw, ik wilde haar tekenen en ik heb daarom mijn tekentalent weer aangeboden. Ik ben altijd meer tekenaar dan schilder geweest, mijn docent aan de Rijksakademie, Arie Kater, zelf een tekenende schilder, roemde mijn tekentalent, maar je hoorde er in die tijd pas bij als je in olieverf schilderde. In 1986 kregen we onze eerste dochter. Vanaf haar zuigelingenstaat heb ik haar getekend, schetsboeken vol. Onze tweede dochter, die in 1994 geboren is, eveneens. Ik heb altijd een schetsboekje en een houtskooltje op zak. Tekenen is mijn dagelijkse habitus.'

Kurt Löb en Hans Bayens gingen Onno Boerwinkel voor in dit atelier

foto Caroline Waltman

Lagen

'Vanaf '88 werd pastelkrijt mijn materiaal. Mijn methode is geen techniek, want dan zou je het kunnen doorgeven. Ik rommel een beetje, je kunt het vergelijken met de manier waarop Constant Nieuwenhuys vanaf midden jaren zeventig als materieschilder werkte: opzetten, afhalen, schuren, dekken, erop gooien. Zo doe ik het ook: op geprepareerd papier breng ik meerdere lagen pastelkrijt over elkaar aan, die ik fixeer. Vervolgens schraap ik her en der wat lagen weg, net zo lang tot er figuren zichtbaar worden. Uiteindelijk teken ik dan nog enige houtskoollijnen om accenten te zetten. Tevoren weet ik nog niet wat er uit mijn pastellagen naar boven zal komen. Aanvankelijk zijn het vaak niet meer dan wat strepen en vlekken, maar langzamerhand groeit er een verhaal uit. Ik werk niet vooropgezet. Het is mijn intuïtie, de improvisatie die leidt tot een compositie. Maar die blijft bij mij niet abstract.'

Grand Tour

'Zonder figuratie blijft het timmermanswerk, is me geleerd op de academie. Daar ben ik het hartgrondig mee eens. En de onderwerpen en thema's die naar boven komen, zijn beelden uit mijn herinnering, ervaringen van vroeger en verhalen die zich in me genesteld hebben. Op die manier komt Italië bij mij naar boven. Mijn vader, huisarts te Middelburg die zich tussen de spreekuren door aan de piano zette om Beethoven'sonates te spelen en die in de jaren vijftig Italiaans leerde omdat hij Florence wilde zien, nam ons in de zomer mee naar Italië. Mijn eerste grand tour maakte ik al op mijn achtste. Het werd het begin van een lange verliefdheid. Trijntje en ik hebben een huis in Lazio, waar ik me met mijn gevoeligheid voor het barokke van het katholieke geloof en door de manier waarop ik tegen het leven aankijk, zeer thuis voel.'

Tronies

'In Mokum moet je mijn wandje met tronies gezien hebben, houtskoolportretten van karakteristieke koppen, Hubert Bruls, Youp van 't Hek, Ilja Gort. Ze hebben niet model voor me gezeten. Ik schets ze als ze op tv verschijnen en teken ze naderhand uit mijn geheugen. Dat is wat ik nu ook doe met Rembrandtportretten. Het zijn toonstudies in houtskool. In musea schets ik in een minuut of twintig een portret. Thuis in het atelier wrijf ik een vel papier in met houtskool tot het donkergrijs is. Dan boetseer ik met mijn duim of met een kneedgommetje de onderlaag. Van donker naar minder donker naar licht, en uiteindelijk teken ik aan het eind met houtskool de lijnen. Ik heb nu zo'n 150 van die Rembrandtstudies. Ik maak ze vanwege de lol van het tekenen, maar het geeft ook zo'n gevoel als de etudes die een musicus elke dag speelt. Oefenen om vaardig te blijven.'

Info

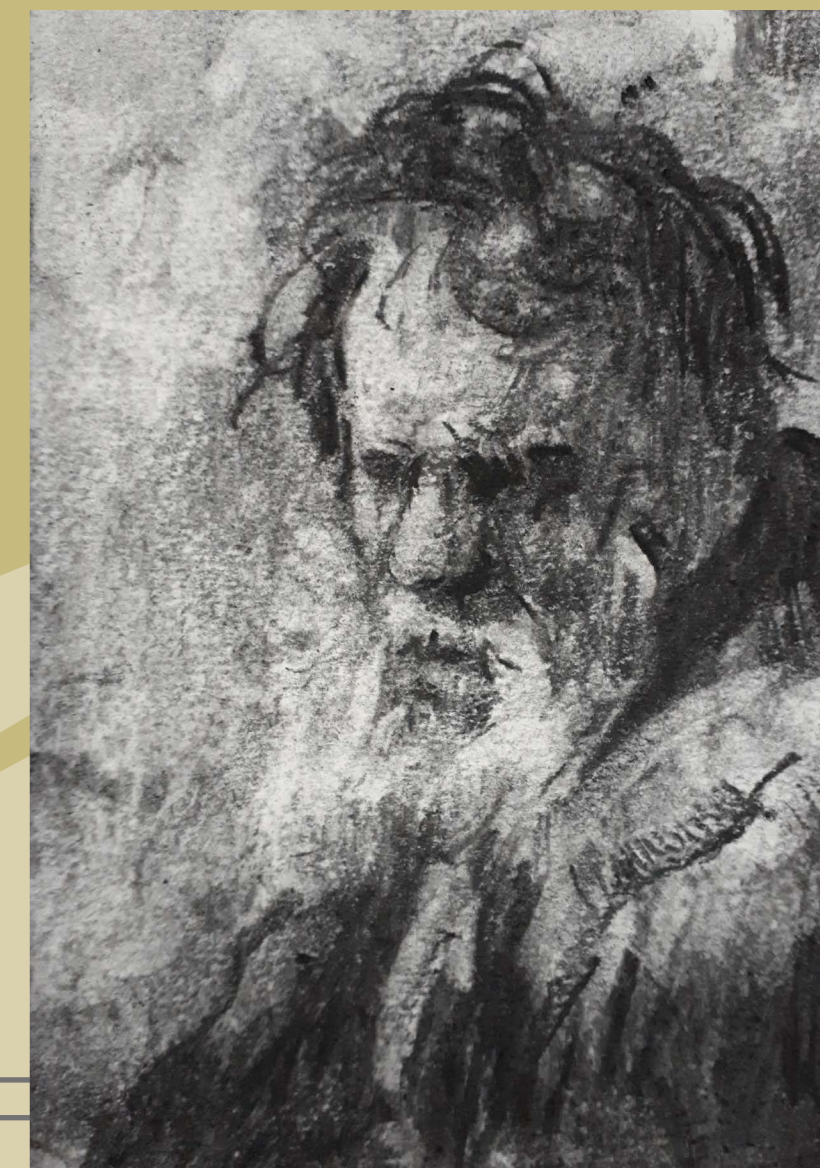
<https://www.onnoboerwinkel.nl/>

Expositie samen met zijn vroegere docent Paul Hugo ten Hoopen in Museum Valkenburg (L) 2 juli-17 september

Onno Boerwinkel aan het werk
foto Stag van Laer

Tronie, toonstudie naar Rembrandt door Onno Boerwinkel

'POP LIFE EXHIBITION'

TEKENAARS IN ARTI

In maart en april 2023 loopt in Arti de 'Pop Life Exhibition', een tentoonstelling met werk van dertien tekenaars waarbij de focus ligt op 'pop culture' en het menselijk lichaam.

tekst Hans Kuiper

foto's Josje Crinca Le Roy

De eerste ideeën dateren al van 2019 en dat heeft geresulteerd in een reeks tentoonstellingen waarvan de eerste te zien was in de BcMA Projects Space in Berlijn. Een deel van de tentoonstelling in Arti was te zien in het Techningsmuseet in Laholm in Zweden. Ik spreek, nog voor de opbouw, met de twee initiators, Witte Wartena en Euan Gray.

Hoe hebben jullie de titel gekozen?

WW: We zijn zelf tekenaars en zijn geïnteresseerd in het raakvlak tussen populaire cultuur en 'hoge kunst'. Daarbij zijn we op zoek gegaan naar kunstenaars die naar ons inzicht een belangrijke bijdrage leveren aan de hedendaagse tekenkunst en een bepaalde vorm van illustratie omarmen. De gemeenschappelijke basis van de deelnemende kunstenaars uit zich in een fascinatie voor film, tv, cartoons, romans, online reclame en hedendaagse vormen van sociale media en traditionele popcultuurnarratieven, en vertaalt zich in persoonlijk werk waarin geschiedenis, feminisme, kolonialisme, politiek, identiteit, schoonheid en andere existentiële onderwerpen een belangrijke rol vervullen.

Euan Gray en Witte Wartena met de tekening van het affiche.

In de reeks tentoonstellingen nodigen jullie alleen tekenaars uit?

WW: Tekenen is het centrale medium in onze persoonlijke praktijk en in ons curatorschap, maar ik heb ook shows verzorgd met andere media, zoals schilderijen, video, performance en sculptuur.

Tekenen lijkt de laatste jaren weer helemaal terug in het kunst domein, maar het is uiteraard een oud medium. Wat is de specifieke relevantie van tekenen voor de hedendaagse kunst volgens jullie?

EG: Het is inderdaad een historisch medium, op de academies werd altijd tekenen onderwezen, maar de laatste decennia heb je natuurlijk video/fotografie en recentelijk '3D-modelling', die een grotere rol hebben gekregen in het kunstonderwijs. Het lijkt een achterhaald medium, voor sommigen, maar wij willen de visie uitdragen dat er nog steeds heel bijzondere tekeningen worden gemaakt.

Tonen jullie alleen werk op papier?

EG: Ja, die traditie speelt een grote rol, maar er zijn in de tentoonstelling ook wel links naar andere media. Zo is er muziek te beluisteren die een van de deelnemers, Laura Bruce, zelf speelde en opnam met haar band. Zij toont dus meer een installatie. Tekenen is een veelzijdig medium, maar we willen de traditie ook niet negeren. 'Hoge kunst ontmoet lage kunst', dat interesseert ons. Als je het woord 'illustratie' gebruikt, wordt dat bijna als een soort belediging beschouwd, maar alle kunstenaars in de tentoonstelling omarmen illustratie en dat komt in de show naar voren.

Is dat ook een verklaring van de titel 'Pop Life'?

EG: Ik was een fan van Prince, die schreef in de jaren tachtig een nummer met die titel, daar komt de naam vandaan.

Witte, jij werkt veel in Berlijn, maar toch zie ik je naam ook in Nederland regelmatig voorbijkomen, stel je zowel daar als hier tentoon?

WW: Ik werk in Berlijn en Amsterdam en stel inderdaad in beide landen tentoon. In de show doen veel kunstenaars mee die in Berlijn wonen of er gewoond hebben. Iris van Dongen heeft bijvoorbeeld jaren in Berlijn gewoond, maar vertoef nu op het Deense platteland.

Ik heb haar ontmoet toen ik in Berlijn werkte en een project deed met Wafae Ahalouch el Kerasti. Die deed een residence in Berlijn en introduceerde mij bij een hele groep kunstenaressen, waaronder Iris van Dongen. Is zij eigenlijk niet meer een schilder?

WW: Nee hoor, zij werkt voornamelijk op papier, hoewel ook wel op canvas.

De meeste kunstenaars die meedoen met 'Pop Life' zijn vooral bekend door hun tekeningen, zoals Charlotte Schleiffert, Rinus van der Velde en Marcel van Eeden. Hoe hebben jullie de deelnemers geselecteerd?

WW: We kennen ieder een aantal kunstenaars, sommigen in eerste instantie alleen van naam, we hebben tentoonstellingen bezocht en veel (kunstenaars)boeken gezien, daarna hebben we de mensen benaderd. We wilden ook variëteit: kunstenaars in verschillende stadia van hun carrière en uit verschillende achtergronden.

EG: We hebben voor de tentoonstelling in Arti drie basisthema's gekozen: de menselijke figuur, hedendaags tekenen en de figuur in de populaire cultuur. Vanuit die thema's hebben we gezocht naar een balans tussen de kunstenaars. Sommigen kennen elkaar inderdaad vanuit Berlijn of Nederland, maar er is ook een groep

Paul McDevitt, Notes to self: 19 January 2020, ink and gouache on paper, 30 x 21 cm

mensen die, soms jaren na elkaar, studeerden aan de academie in Edinburgh. Witte Wartena heeft daar ook gestudeerd.

Is Marcel van Eeden niet meer een tekenaar van 'city scapes'?

WW: Hij creëert 'narratieven' uit oude magazines en fotografie van city scapes. Maar het thema 'de figuur' komt ook veel voor in zijn werk, hoewel het geen hoofdthema vormt.

EG: Marcel van Eeden gebruikt elementen uit de populaire cultuur. Hij toont in deze show dertien tekeningen uit een 'graphic novel', maakt collages van verschillende narratieven. Bij hem is dat de wereld voor zijn geboortjaar, 1965. Hij gaat ook een lezing geven.

Arti heeft natuurlijk een paar grotere zalen, worden er ook grote tekeningen getoond?

WW: Pedro Bakker, Charlotte Schleiffert, Iris van Dongen en Sandra Vasquez de la Horra tonen grotere werken, maar er is zeker ook kleiner werk te zien.

Er is ook een lezingenprogramma en zelfs kun je modeltekenen tijdens de duur van de tentoonstelling.

WW: Pedro Bakker doet een 'artist talk', Arno Kramer houdt een lezing over 'hedendaags tekenen', daar kun je je voor inschrijven. Ik wil nog even vermelden dat we financieel ondersteund worden door het AfK en het Goethe Instituut.

De 'Pop Life' tentoonstelling opent vrijdag 17 maart om 19.00 uur en loopt tot 16 april 2023 in Arti et Amicitiae, Rokin 112, Amsterdam.

Witte Wartena (boven) en Euan Gray met hun werk.

HIGH SOCIETY

Mijn eerste kennismaking met Arti et Amicitiae

Gerbrand Volger

1957. In het Stedelijk Museum in Amsterdam had de grote Breitnertentoonstelling zo veel indruk op me gemaakt dat ik schilder wilde worden. Voordat ik naar een kunstacademie ging, nam ik les bij Gerrit de Jong, een fijnschilder uit de Zaanstreek.

Hij was de eerste Artischilder die ik leerde kennen. Hij maakte 'rembrandteske' etsen en leerde mij ook die techniek. En ik zwoegde in zijn atelier op gipskoppen in houtskool.

Op een dag kwam hij met de uitnodiging om naar een opening in Arti te gaan. Ik zou daar, in zijn woorden, de *upper ten* van de Nederlandse kunstenaars ontmoeten. In de sociëteit was deftigheid troef. Ik zag er dames en heren uit een andere wereld, zoals Sorella (Theresia Ansingh), zusje van de Joffer Lizzy, die het jaar daarvoor de Artimedaille had ontvangen. De dames, die je toen

Gerrit de Jong (1905-1978), Zelfportret, ets

nog 'schilderessen' mocht noemen, droegen hun elegante hoeden met de vanzelfsprekendheid van mensen die het gewend zijn. Voor mij, een dorpsjongen van zeventien, was het *high society*. De grote verrassing in de sociëteit was het schilderij van Breitner. Ik vond het prachtig hoe hij de paarden op dat schilderij door de modderige Amsterdamse sneeuw liet ploegen. Hij was toen mijn held.

Wij schoven aan bij de tafel van de beeldhouwer Nic Jonk en de schilders Ger Langeweg en Ferdinand Erfmann. Zij spraken over hun laatste exposities. Met verontwaardiging in zijn stem riep Erfmann: 'Ik heb helemaal niets verkocht!' Hiermee collegiale bijval van zijn vakgenoten oogstend. Die bijval was bij nader inzien terecht, want inmiddels vonden zijn originele schilderijen na zijn dood veel waardering.

Driedelig pak

In 1970 zocht ik mijn oude leermeester op om hem te vragen of hij mij wilde voorstellen als kunstenaarslid van Arti. 'Maar natuurlijk wil ik dat!' Enige tijd later liep ik in mijn driedelige tweedpak met uitlopende pijpen, naar de mode van de dag, binnen bij de sociëteit aan het Rokin. Aan de bar zaten wat oudere heren, iets meer naar de voorkant van de ruime zaal hing boven de schouw de aloude Breitner, er tegenover stonden biljarts. Je hoorde de stootgeluidjes in de stilte wegglijden. De biljarters waren schilders van middelbare leeftijd, van wie ik er enkele kende. Het pak, vooral het vest, zat strak om mijn lijf. Ik voelde me niet erg op mijn gemak, zo alleen aan de bar. Ik kreeg geen aanspraak, tot er een heer van zijn barkruk opstond, die mij behoedzaam naderde met de mededeling: 'Wel, jongeheer, als ú zich dan niet voorstelt, laat mij dat als oudere heer dan maar doen, het is overigens niet de gewoonte hier – en dat pak, het zal wel ergens toe dienen.'

UIT DE ARCHIEVEN

De 'Teekenkamer' verhuurd

Eind 1934 richtte Arti op de bovenverdieping een ruimte in waar kunstenaarsleden twee avonden per week naar model konden tekenen. De animo ervoor was groot. Tijdens de Duitse bezetting werden de tekenavonden stopgezet. Na de bevrijding werden ze niet hervat. De tekenkamer werd een opberghok voor schilderijen.

Antoinette Frijns

In de Algemene Leden Vergadering (ALV) van 5 maart 1948 vroeg voorzitter Jos Rovers of hij de

'Teekenkamer' mocht huren als leslokaal. Hij gaf om aan inkomsten te komen schilderlessen. Als voorzitter was hij toch al veel in Arti en zijn eigen atelier, waar de lessen plaatsvonden, werd te klein. Er was geen ruimte meer voor eigen werk.

Lizzy Ansingh nam als eerste het woord. Zij stond volledig achter Rovers' verzoek en vond dat de vergadering Rovers de tekenkamer 'om niet' zou moeten aanbieden. Zo kon de Maatschappij haar voorzitter eens een dienst bewijzen. Ook David Schulman vond dat de leden hun voorzitter de beoogde ruimte moesten gunnen. Arnout Colnot zag een praktisch bezwaar. Hij wees op brandgevaar als het rookverbod niet werd nageleefd. Rovers antwoordde dat hij het rookverbod als hij de ruimte op de bovenverdieping kon huren, stipt zou handhaven. Wilm Wouters vroeg of in de ruimte dan 's avonds een modeltekenavond kon worden gehouden, maar dat werd afgewezen. Nog afgezien van het tekort aan brandstof, Rovers zou de hele ruimte nodig hebben om als leslokaal in te richten.

Met algemene stemmen werd besloten dat de 'Teekenkamer' aan Rovers zou worden verhuurd. In het huurcontract was een wederzijdse termijn van opzegging opgenomen. Rovers hoopte dat hij hierdoor in zijn eigen atelier weer beter zou kunnen werken en dat in de komende tentoonstellingen kon laten zien. In 1952 – de 'Teekenkamer' stond weer leeg – werd op verzoek van een aantal leden, voorlopig voor één avond per week, de modeltekenavond weer in ere hersteld. Na een jaar bleek dat de baten de kosten precies dekten en besloot de ALV van 16 oktober 1953 dat de modeltekenavonden werden voortgezet. Sint Lucas, dat de eigen sociëteit had opgeheven, doneerde enige tafeltjes en stoelen voor de tekenkamer.

Bronnen: Archief Arti, Jaarverslagen 1934, 1952, 1953 en inv.nr. 315

Rovers' gedenkpenning voor het honderdjarig bestaan van Arti.

Jos Rovers (Utrecht 1893-1976 Amsterdam)

Jos Rovers werd in 1934 als gewoon kunstenaarslid bij Arti aangenomen. Hij was schilder, tekenaar en graficus en had zijn opleiding genoten aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen. In Amsterdam was hij docent aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten. Hij won diverse prijzen, onder andere de Koninklijke subsidie voor vrije schilderkunst. Jos Rovers werd in 1939 stemhebbend lid. Voorwaarden om stemhebbend lid te kunnen worden waren: gewoon kunstenaarslid zijn, Nederlander, het kunstenaarschap als uitsluitend beroep beoefenen, vijftienvintig jaar oud zijn en tenminste een half jaar in Amsterdam wonen. De macht binnen Arti lag toen in handen van de vergadering van stemhebbende leden. Ter gelegenheid van zijn benoeming tot stemhebbend lid maakte Rovers, ingevolge artikel 5 van de Wet der Maatschappij, in de vestibule boven de toegang tot de sociëteit een wandschildering in grisaille. In het midden is het logo van Arti afgebeeld: de gevleugelde ossenkop. De ossenkop is het symbool van Sint Lucas, de beschermheilige van schilders en beeldhouwers. De ossenkop rust op een wapenschild met links een vrouwelijk naakt met tekenboek en rechts een mannelijk naakt met beeldhouwwerk. 1839 verwijst naar het oprichtingsjaar van Arti en 1939 naar het jaar waarin de muurschildering is aangebracht. In datzelfde jaar won Rovers ook de prijsvraag met

De wandschildering van Rovers boven de toegang tot de sociëteit (1939).

zijn ontwerp voor de gedenkpenning ter ere van Arti's eerste eeuwfeest.

Na de oorlog heeft de Eereraad voor de beeldende kunsten bij de zuivering van de kunstwereld geoordeeld dat Jos Rovers 'weliswaar een ernstige fout had begaan (...), doch dat hij anderzijds voor de nationale zaak zulk een groot, persoonlijk risico op zich heeft genomen, vanaf het begin van de bezettingstijd af door actieve illegale werkzaamheden van allerlei aard', dat de Eereraad besloten heeft dat op hem geen enkele maatregel van toepassing is. Rovers was daarop van 1946 tot 1948 voorzitter van Arti. Begin jaren zestig, bij de verbouwing toen, besloot de bouwcommissie dat 'de muurschildering in grisaille boven de ingang van de soos van Jos Rovers uit de jaren dertig kan worden behouden'. Daar is het werk, geschilderd in realistisch naturalistische stijl, nog steeds te zien.

Bronnen: Archief Arti, inv.nr. 32 verg. stemhebbende leden 26-09-1939 en verg. 31-10-1939; Nationaal Archief, 2.14.46, Eereraad voor de beeldende kunsten vergadering 18 juli 1945 en Archief Arti, notulen bouwcommissie verg. 3-8-1962, nr. 15.

Jos Rovers (1963) – foto Harry Pot

Gewone kunstenaarsleden uitgesloten

Aanvulling op de discussie rond de tentoonstelling 'U zult begrijpen dat': waarom er naast de verslagen van de vergadering van stemhebbende leden geen afzonderlijke bestuursnotulen voor 1947 waren.

Op 2 december 1939 zal Arti in het kader van het eerste eeuwfeest een receptie in het maatschappijgebouw houden. Volgens voorzitter Luns zouden het bestuur en de stemhebbende leden moeten recipiëren en zou het bestuur het zeer op prijs stellen als de stemhebbende leden hieraan

wilden meewerken. Niet alle stemhebbende leden waren het hiermee eens, Arti kent ook gewone leden. Waar blijven die, ontvangen zij niet mee?

Na enige discussie werd besloten te handelen naar de statuten. De gewone leden kunnen zich niet bij de stemhebbende leden aansluiten om te recipiëren. Het stemhebbend lid Bobeldijk 'vindt dat het bestuur het volkomen juist heeft gezien, dat het zich die dag omgeeft enkel door de stemhebbende leden. Zij toch vormen samen het bestuur'.

Na de statutenwijziging in 1947, toen alle kunstenaarsleden stemrecht kregen, werden naast de Algemene Ledenvergadering (ALV) ook de bestuursvergaderingen genotuleerd.

Bron: Notulen van de vergadering van stemhebbende leden 28-11-1939, inv.nr. 32, p. 175

ARTICULA

Artimagazine voor en van Artileden

Articula is een programma- en verenigingsmagazine van Arti van en door leden

COLOFON

Hoofdredactie:	Camiel Hamans
Eindredactie:	Ellis van Midden
Redactie:	Roelof van Gelder, Hans Kuiper, Vivian Mac Gillavry en Ronald Ruseler
Medewerkers aan dit nummer:	Antoinette Frijns, Kees Funke Küpper, Roelof van Gelder, Camiel Hamans, Sipke Huismans, Hans Kuiper, Frans Lasès, Vivian Mac Gillavry, Bob Polak, Ronald Ruseler en Gerbrand Volger
Fotografie:	Terra Bruno, Josje Crince Le Roy, Kees Funke Küpper, Stag van Laer, Harry Pot, Miriam van Praag, Ronald Ruseler en Caroline Waltman
Illustraties:	Eliane Gerrits, Peter van Hugten en Joost Veerkamp
Basisvormgeving:	Robin Hoogstad
Vormgeving:	Elliot Grashaus, Studio S2B
E-mailadres:	articula@arti.nl